

Belirsizlik anlarında saklı fırsatlar

Yeni medya çalışmaları, video ve enstalasyonlarından aşına olduğumuz Zeren Göktan'la İstanbul Modern'de süren karma sergisi "Tekinsiz Karşılaşmalar" üzerine konuştuk.

Bilkent Üniversitesi Grafik Bölümü'nden lisans, Resim Bölümü'nden de yüksek lisans diploması alan Zeren Göktan, 2003 yılında Tufts Üniversitesi'ne bağlı Boston Güzel Sanatlar Müzesi Okulu'nda medya sanatı odaklı ikinci yüksek lisansını tamamladı. Yıldız Teknik Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü'nde Sanatta Yeterlilik alanında doktorasını sürdürmekte olan ve disiplinlerarası üretimleriyle tanıdığımız Göktan çalışmalarında yeni medya, video, animasyon, enstalasyon ve fotoğraf üzerine odaklanıyor. Sanatçı bireyin konumu ve dünyanın durumu üzerine sert eleştiriler barındıran, kavramsal olduğu kadar estetik kaygı ve temalar üzerine de yoğunlaşan birbirinden farklı, çok katmanlı çalışmalar

üretiyor. 2005 yılında Platfrom Garanti Güncel Sanat Merkezi'nde "Ekmek Kuşağı (Breadzone)" ve 2008 yılında Akbank Kültür Sanat Merkezi'nde "İç-sel (in-flux)" adlı kişisel sergileri gerçekleştiren Göktan'ın yurtiçi ve yurtdışında katıldığı pek çok karma sergi bulunuyor. Sanatçının İdil Elveriş ile birlikte hazırladığı "Hepimiz Gönüllüüz (We Are Volunteers)" adlı video ise 2007'de 10.Uluslararası İstanbul Bienali'nde, 2009'da Torino'da VIDEO. IT'te ve 2010'da Moskova'da Biennale Qui Vive'de sergilendi.

Cihan Ataş: İstanbul Modern'de 29 Ocak tarihine kadar açık kalacak olan "Tekinsiz Karşılaşmalar" adlı karma sergi için seçilen altı kadın sanatçıdan

birisiniz. Bu sergide yer alan "Siyah Kuğu Vakası" adlı fotoğraf serinizin oluşum süreciyle başlayalım isterseniz.

Zeren Göktan: "Siyah Kuğu Vakası" serisi özellikle Gökçeada'da çektiğim fotoğraflardan sonra oluşmaya başladı. Adayı ilk ziyaretimde kendimi ne olduğunu tam olarak kestiremediğim tekinsiz, huzursuz ve hüzünlü bir mekana düşmüş gibi hissettim. Beni derinden sarsan bu mekandan çok etkilendim. Zaman içerisinde sıklaşan ziyaretlerim sırasında kimlik, aidiyet, göç, devlet politikaları ve ilgili süreçler hakkında öğrendiklerim beni adanın hikayesini kendi algımdan anlatmaya yöneltti. İlk gittiğimde sadece mekanı dinledim. Hiç fotoğraf çekemediğimi hatırlıyorum.

Bu duyguyla ne yapacağımı bilemedim açıkcası. Sonra her fırsatta Gökçeada'ya gitmeye devam ettim ve burada olup bitenleri anlamaya daha doğrusu bunlarla yüzleşmeye çalıştım. Orta format bir kamera ve çok kontrastlı filmler kullandım ve bu süreç aralıklarla tam dört sene devam etti. Bu sırada Türkiye'nin başka ucra bir köyünde, serginin de açılış fotoğrafı olan, kuğu heykellerinin fotoğrafını çektim. Bu manzarada ölmeye yatmış olanların temsilini gördüm sanıyorum. Kuğu heykellerinin asal renginin siyah olması ve sonradan beyaza boyanmış olmaları bana Nassim Nicholas Taleb'in "Siyah Kuğu Vakası" adlı kitabını ve aynı adlı felsefesini hatırlattı. Kitabın girişinde yazar siyah kuğuların Avustralya ile birlikte keşfedildiklerinden; bundan önce bütün kuğuların beyaz renkte olduğuna inanıldığından bahisle başlar ve önceden kanıksadığımız ve doğru olduğuna inandığımız bilgilerin ne kadar kırılgan olabileceğinin altını çizer. Taleb, öngörü olanağı tanımayan rastlantısal olayların büyük etkilerinden ve bu olaylar olduktan sonra onları anlama çabalarımızın nafililiğinden; bir bakıma hayat tecrübemizin acizliğinden bahseder. Bazı olayların bilmenin ötesine bakmamızı zorunlu kıldığı vurgulanır kitapta. İşte bu temayla birlikte serideki bütün fotoğraflar da yan yana gelmeye ve birbirleriyle konuşmaya başladı. Zira serinin seyri algılarımızı yeniden gözden geçirmemizle ilgili. Benim hissettiğim ve hissettirmek istediğim en azından buydu. Ben sadece Gökçeada'da değil, bu coğrafyanın genelinde hissettiğim ve sorgulamak istediğim bir yerden yola çıktım. Zaten mübadele ve göç anılarıyla yüklü aile tarihimden kaynaklanan özel bir hassasiyet de işin içine girince kişisel bir mesele haline geldi beyazmış gibi yapan kuğular.

C.A.: Yeri gelmişken "Tekinsiz Karşılaşmalar"dan konuşalım biraz.

Z.G.: Serginin küratörleri Levent Çalıkoglu ve Çelenk Bafra zaten var olan fotoğraf serimin kurguladıkları yeni serginin kavramsal düzlemleriyle birebir örtüştüğünü farkettilerinde sanıyorum tekinsiz bir karşılaşma yaşadılar! "Siyah Kuğu Vakası" serisinde yer alan fotoğrafların da öngörülme, hatırlanan, belirsiz ve muğlak olana dair olduğunu görmeleri ve kavramsal boyutu benim için çok özel, bu seriye gerçekten anlamlı bir yer göstermeleri beni çok mutlu etti.

C.A.: Sizi daha çok yeni medya çalışmalarınızla, video ve animasyon enstalasyonlarınızla tanıyoruz. Bu serginizde fotoğrafı tercih etmiş olmanızın sebepleri ve sizi bu noktaya getiren süreç hakkında ne söylenebilir?

Z.G.: Araç olarak çok çekici geldi fotoğraf bu çalışmamda. Fotoğrafın arşiv, anı, hafıza, ve an'ı yakalamakla yüklü bir duruşu var ve ben bunların hepsinden faydalanmak istedim. Bir yandan o mekanların gerçekten var olduğunu, diğer yandan da üstlerindeki yaşanmışlığı, terk edilmişliği göstermek istedim. Örneğin mobilyaya çenesinden asılı kalmış bir

Çağdaş sanatın Berlin'deki en önemli adreslerinden Deutsche Guggenheim, son yoklarken video sanatının politik anlatım gücünü de gözler önüne seriyor. Çağdaş sanatın Berlin'deki en önemli adreslerinden Deutsche Guggenheim, son yoklarken video sanatının politik anlatım gücünü de gözler önüne seriyor.

kedi iskeleti var fotoğraflardan birinde. Sanki kedi mobilyanın, o evin bir parçası olmuş, çenesinden mekana tutunmaya çalışmış ama öylece kalakalmış... Zamana asılı kalmış o anda ve ölmüş. Dikkatli bakıldığında mobilya eski bir zamana, 1950'lere veya 1970'lere ait... Kimbilir bir gün gecikseydim un ufak olmuş olacaktı belki o çürümüş iskelet. Ama gecikmedim. İşte o an benim tanımladığımı, dondurduğum bir an. Eskiye ait bir mekan ve mobilya, iskeleti çekmemle birlikte bana ve bugüne ait zamanla ilişkilendirildi; bir bakıma şimdiki zaman ile geçmiş zaman arasında bir geçit kurgulanmış oldu. Bu iki durum da zamanın geçirgenliğiyle ilgili aynı zamanda. Keza benim bu belleğe ulaşamayıp kendi hafızamı ve kurgumu yaratmayı istememle de yakından alakalı. İşte tam burada bir siyah kuğu vakası yaşatmaya çalışıyorum. Fotoğrafını çektiğim topoğrafyada ipuçları ararken olup biteni açıklığa kavuşturmak değil aslında esas olan. Asıl önemli olan sonuç vermeyen, veremeyecek olan bu nafil mücadelenin doğurduğu belirsizlik ve bu belirsizlik anlarında saklı fırsatların değerlendirilmesi. Aslına bakarsanız kediyi çenesinden asılı bırakan beklenmedik felaketin anısını fotoğraf karesindeki kurgunun dışında bir yerlerde resmetmeye çalıştığımı söyleyebiliriz.

C.A.: Genelde yaptığınız işlerde çok katmanlı bir dil kullanıyorsunuz. Bu fotoğraflar belki de en 'yalın' işleriniz diyebilir miyiz?

Z.G.: Fotoğraf benim sıkça kullandığım ve sorguladığım bir araç oldu hep. Animasyonlarımda ve yeni medya'ya yakın olan işlerimde fotoğrafı çok kullandım. Akbank Sanat'ta 2008 yılında gerçekleştirdiğim "İç-sel (In-flux)" adlı kişisel sergimde fotoğraftan yola çıkarak animasyonlar yaptım. Orada görüntü, zaman ve filmik zaman arasında bir kurgu örülmüştü ve hareketli bu görüntülerde zaman eskidikçe, tükendikçe, geçtikçe yapıtlar oluşuyordu. Animasyon, video ve fotoğrafın da birbirine örüldüğü hibrid bir iş tasarlayarak zamana müdahale eden alışılmadık bir atmosfer yaratmak istedim. 2005 yılında ise Garanti Güncel Sanat Merkez'inde fotoğraf ve dijital çizimden faydalanarak ürettiğim "EkmeK Kuşağı (Breadzone)" adlı çalışmayı sergiledik. Ekmeğin küfleniş sürecinin gerçekle sanal arasında seyreden estetiğinin coğrafyaya öykünerek kamuflaja dönüştüğü bir işti bu. Burada da yine zaman, dijital estetik ve filmik tekniklerin ('panning' ve 'zoom in' ve 'out' gibi) biraradalığının kotardığı bir iş söz konusuydu. Dolayısıyla fotoğraf işin içinde her zaman vardı. Ancak bu yeni seri için tek bir araç (medium) üzerinden kendini tanımladığından daha yalın denilebilir tabi. "Siyah Kuğu Vakası"nda seyircinin tamamlaması için boşluklar bırakmak istedim. Bir fotoğraftan diğerine geçerken seyircinin belirli kodları deşifre ederek yüklenmesini istedim. Yaşanmışlığın belleklerde kalan bir izini taşısın istedim seyirci. Resmin de, fotoğrafın da bence öyle bir özelliği var. Bellekte tek bir görüntü yer ediyor ve

röportaj

kaldıkça derinleşiyor. Resim ve fotoğraf aynı zamanda görüntünün dışındakileri de kapsar denir; o alan hoşuma gidiyor. Neyin dışarıda bırakıldığı da son derece önemli. Bu seride gösterilen, ama aslında eksik olan, orada yaşamış olan insanlar...

C.A.: Video, animasyon ve fotoğraf gibi farklı araçlar kullanarak üreten bir sanatçı olmak sizin için ne ifade ediyor?

Z.G.: Bu yaklaşım benim için verimli bir özgürlük alanı yaratıyor. Sanatsal üretimde kendimi tek bir mecraya ait hissetmek istemiyorum; bundan özellikle kaçınıyorum. Bazen belli bir teknikle çalışırken kullandığım teknikten uzak başka bir mecrada görsel günlükler tutuyorum ve nefes alabileceğim alanlar açıyorum. Bir sergim için animasyon yaparken ‘render’ aralarında deli gibi suluboya yapıyordum örneğin. Teknik olarak farklı alanlar daha iyi düşünmemi sağlıyor. Kullandığım araçların gözümde bir hiyerarşisi yok. Ben daha çok bir şeyin peşine takılıyorum, sonra kendiliğinden bir araç seçiyor o şey kendine. Bir çok tekniğe hakim olmanın en güzel yanı da bu. Resmi de unutmamak lazım. Resmin yeri benim için hep ayrı oldu. Yaptığım her işin temelinde aslında resim var desem sanıyorum abartmış olmam. Bu “Siyah Kuğu Vakası” için de geçerli. Fotoğraflarda renklerle anlatılmak istenen hikayeler var. Öte yandan kuğuların yattığı fotoğrafta gördüğüm ışık rönesans resimlerindeki ışığı çağrıştırıyor bana ama kullandığım alan derinliği fotoğraf ile ilgili tabi.

C.A.: Fotoğrafın güncel sanattaki yeri hakkında neler söyleyebiliriz?

Z.G.: Dijital tekniklerin gelişmesiyle birlikte fotoğraf kendisini çok geniş bir mecrada buldu. Fotoğrafın dijital tekniklerle birleşmesi onun manipüle edilebilme kapasitesini attırdı. En önemlisi fotoğraf gerçeklikle ilgili bağından koptu; özgür kaldı. Zincirinden koptu, hatta belki zinciri boşaldı desek yeridir... Çağdaş sanatta fotoğrafın yeri zaten her zaman büyüktü. Fakat Türkiye’de hala bu zor kabul edilen bir durum. Fotoğraf bir belge olmaktan çoktan çıktı çıkmasına ancak ülkemizde değeri yeterince bilinmiyor diye düşünüyor ve gerçekten üzülüyorum.

C.A.: Yıldız Teknik Üniversitesi Güzel Sanatlar bölümünde Sanatta Yeterlilik alanında doktora yapıyorsunuz. Doktoradan beklentileriniz neler?

Z.G.: Akademinin beni zinde tutan bir tarafı olduğuna inanıyorum. Üstelik güncel sanata dair yeni tartışmalardan beslenmek için son derece verimli bir ortam olduğunu düşünüyorum akademinin. Diğer yandan gelecek nesillerle bağlantı halinde olmak da çok hoşuma gidiyor.

C.A.: CDA Projects ile olan ortaklığınızdan söz edelim mi biraz?

Z.G.: CDA Projects ile ortaklığım daha çok yeni. Galerideki ilk grup sergisinde sanatçının galeride olma fikriyle ve galerinin yeni bir çalışma alanı yaratmasıyla ilgili bir çalışma yaptım. “Kırmızı Tulum”

yıllardır atölyemde giydiğim tulumun bir hikayesi. Amerika’da bulunduğum sırada yeni medya alanında yaptığım çalışmalara yoğunlaştığım için tulumun kuru temizlemeye gitmesiyle ilgili bir video, ses çalışması yapmıştım. Bu sergide onu tekrar kurguladım. Yeni bir başlangıç olduğu için...

C.A.: Sizi ve işlerinizi tanımak adına çok önemli olduğunu düşündüğüm son bir soru sormak istiyorum. Çalışmalarınızı ilişkilendirildiğiniz isimlerin kavramsal potansiyeline dair özel bir hassasiyetiniz olduğundan bahsedebilir miyiz?

Z.G.: Evet, bu çok doğru. Tabir-i caizse ben işlerime isim takmıyorum. Açıklama yapmak gibi bir meselem yok. Tam tersine çok katmanlı inşa ettiğim işlerime bu metinlerle bir katman daha ekliyor; katmanlar arasında ilişki kuruyorum. Bir bakıma metin işin farklı boyutları arasında bir aracı rolü üstlenmiş oluyor; sanatçının da seyirci ve imge arasında bir aracı, medyatör olduğu gibi...